

Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної
освіти

Кафедра корекційної освіти
Науково-дослідницька лабораторія інклюзивної освіти

Підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання

**Вісник науково-дослідницької лабораторії
інклюзивної освіти**

Випуск 3

УДК 376.1 + 371.13

П 32

Підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання.
Вісник № 3. / Упорядники: Юхимець І.В., Савчук Л.О. – Рівне:
РОІППО, 2012. – 69с.

Упорядники: Юхимець І.В., завідувач лабораторії інклюзивної освіти; Савчук Л.О., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри корекційної освіти.

Рецензенти: Нагорна О.Б., викладач кафедри корекційної освіти РОІППО; Криницька В., методист з інклюзивної освіти КУ «Рівненського міського методичного кабінету»

Рекомендовано до друку кафедрою корекційної освіти РОІППО
(протокол №5 від 23.05.2012р.).

У віснику розміщені матеріали присвячені проблемі здійснення компетентнісного підходу та формування психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності, результати моніторингу готовності педагогічних працівників експериментальних закладів області до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, а також анкети, які дають можливість визначити цю готовність.

Рекомендовано для експериментальних навчальних закладів та педагогічних працівників, що цікавляться інклюзивною освітою.

Зміст

Вступ	4
I. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів для роботи в умовах інклюзії (<i>Савчук Людмила Олександрівна, к.п.н., доцент, завідувач кафедри корекційної освіти РОІППО</i>)	8
II. Моніторинг готовності педагогів експериментальних закладів області до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання (<i>Юхимець Ірина Вікторівна, завідувач лабораторії інклюзивної освіти РОІППО</i>).....	24
III. Додатки	44

Вступ

*Юхимець Ірина Вікторівна, завідувач
лабораторії інклюзивної освіти
РОІППО.*

Вже більше десяти років здійснюється реформування системи освіти в Україні, у ході якого досягнуто істотних результатів. Але масштабність проведених перетворень і трансформаційні процеси в соціумі не тільки не дозволяють говорити про завершеність цих змін, але і вимагають їх подальшої реалізації. Особливо якщо ми говоримо про трансформаційні зміни у політиці держави по відношенню до дітей з особливими потребами, а саме визнання їхнього права на освіту. За даних обставин особливої актуальності набуває проблема належної підготовки педагогічних кадрів, які повинні забезпечити ефективний навчально-виховний процес дітей з особливими потребами в середовищі однолітків з типовим розвитком. Сучасні викладачі повинні бути готовими до змін та нових суспільних відносин, відповідати вимогам часу та бути здатними до саморозвитку, що є можливим лише за умови їх постійного професійного та інноваційного розвитку.

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить про необхідність подальшого вивчення можливостей професійного розвитку викладачів в умовах впровадження інклюзивного навчання, пошук

шляхів удосконалення та застосування інноваційних технологій підготовки. Вивчення науково-теоретичних джерел, нормативно-правових актів та досвіду професійної підготовки фахівців до роботи з дітьми з особливими потребами дало змогу виокремити певні суперечності між:

- ❖ сучасною світовою тенденцією виокремлення професійної підготовки викладачів до роботи в умовах інклюзивного середовища одним із пріоритетних напрямів освітньої підготовки та неналежною реалізацією цього підходу в Україні;

- ❖ вивченням зарубіжного досвіду з реалізації різних видів і форм професійного вдосконалення викладачів, що працюють з дітьми з особливими потребами та адаптацією його в освітньому просторі України.

Вдосконалення навчальної діяльності шляхом розвитку передової освітньої практики має бути найважливішою метою кожного викладача і кожного навчального закладу. Адже, традиційної вузівської загальнопедагогічної підготовки спеціалістів для ефективної роботи з дітьми, що мають різні порушення в розвитку, звичайно, недостатньо. На сучасному етапі потрібні спеціально підготовлені фахівці: вчителі початкових класів, викладачі-предметники, а також соціальні педагоги, дефектологи, психологи, логопеди, асистенти вчителя (вихователя). У більшості педагогів відсутня психолого-педагогічна підготовка, відсутня

мотивація до роботи з даною категорією дітей, наявний страх, розпач, бажання уникнення такої роботи тощо.

Викладач є найважливішою ланкою в організації інклюзивного навчання. Для роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби, потрібно здійснити діагностику можливостей та потреб дитини, дати їй кваліфіковану оцінку та розробити на цій основі індивідуальні навчальні програми, відмовитися від колективних методів. Для цього викладач має володіти глибокими знаннями свого предмета, методики викладання, а також методики роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.

Велика кількість викладачів відчують труднощі, тому що не володіють такими знаннями, не мають досвіду роботи в команді, не використовують знання та досвід колег, батьків у організації навчально-виховного процесу осіб з особливими освітніми потребами. Тому дуже важливо підготувати викладачів до роботи, надати їм знання спеціальної та соціальної педагогіки, забезпечити інструментарієм та моделями альтернативного навчання.

У першому розділі розкрито проблему здійснення компетентнісного підходу та формування психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності. Описано роботу кафедри з реалізації наукової теми та досягнуті результати.

У другому розділі подані матеріали дослідження готовності педагогічних працівників експериментальних закладів області до роботи з дітьми

з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Додатки містять анкети, які дозволяють визначити готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії.

Компетентнісний підхід до підготовки педагогів для роботи в умовах інклюзії.

*Савчук Людмила Олександрівна,
к.п.н., доцент, завідувач кафедри
корекційної освіти РОІППО.*

Інклюзивна освіта за своїм характером є інноваційною, тому викладачі кафедри зосередили свої зусилля саме на цьому напрямку роботи.

Останні роки вітчизняні та зарубіжні вчені активно вивчають та впроваджують компетентнісний підхід (В.Болотов, І.Зимня, В.Колесов, В.Шадріков та ін). Власне термін «підхід» у педагогічному розумінні все частіше вживається «як поняття , що визначає стратегію дослідницької та практичної діяльності» [4,с.90] та є тією основою, що дозволяє цілісно формувати ту чи іншу компетентність у педагога, тобто формувати певний тип педагогічного відношення. Компетентнісний підхід орієнтується на формування цілісного особистісного досвіду та «вносить особистісний смисл у освітній процес »[1, с.6-8] , акцентує увагу на результаті освіти, причому у якості результату береться не сума засвоєної інформації, а здібність людини діяти у різних проблемних ситуаціях. Широке провадження компетентнісного підходу у Західних країнах свідчить про те, що справжні знання – це індивідуальні знання, які з'являються та

формуються у результаті досвіду своєї особистісної діяльності. Отже, можна сказати, що компетентнісний підхід акцентує увагу на прикладному характері всієї системи освіти, та полягає в тому, що все що вивчається повинно бути корисним для фахівців у повсякденному житті.

Автори Фролов Ю.В., Махотін Д.О.[6, с.35-37] вважають, що одним з основних завдань професійної освіти є перехід від парадигми викладання (передачі інформації) до парадигми навчання (передачі компетенцій – потенціалу до дій), який допомагає педагогам змінити власну поведінку.

Освітнянський ринок сьогодні сигналізує про нові запити суспільства у фахівцях, які б могли задовільнити освітні потреби різних категорій дітей, в тому числі і дітей з особливими освітніми потребами.

Незважаючи на різні підходи в дослідженні проблеми готовності, вчені єдині в переконанні, що готовність як феномен – це складне цілісне утворення психіки людини. Інтегруючи в собі ряд психологічних феноменів, які знаходяться в тісному взаємозв'язку, вона має складну динамічну структуру. Залежно від того, яке функціональне навантаження виконують змістові характеристики даного феномена в процесі професійної діяльності, їх можна співвіднести до певних системних блоків особистісних якостей спеціаліста (компонентів готовності).

Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних

інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Однак включення педагога в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної готовності до інноваційної діяльності.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності — особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії. [3]

Багато проблем, що постають перед педагогами, які працюють в інноваційному режимі, пов'язані і з низькою інноваційною компетентністю.

Інноваційна компетентність педагога — система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми.

Компонентами інноваційної компетентності педагога є поінформованість про інноваційні педагогічні технології, належне володіння їх змістом і методикою, висока культура використання інновацій у навчально-виховній роботі, особиста переконаність у необхідності застосування інноваційних педагогічних технологій.

Готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію

педагога. За структурою це складне інтегративне утворення, яке охоплює різноманітні якості, властивості, знання, навички особистості. Як один із важливих компонентів професійної готовності, вона є передумовою ефективної діяльності педагога, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу. Джерела готовності до інноваційної діяльності сягають проблематики особистісного розвитку, професійної спрямованості, професійної освіти, виховання й самовиховання, професійного самовизначення педагога.

На основі співвідношення і міри вияву цих показників виокремлюють інтуїтивний, репродуктивний, пошуковий, творчий (продуктивний) рівні сформованості готовності до педагогічних інновацій. [3, с.277-279]

Вчені по-різному підходять до визначення структурних компонентів готовності до діяльності. Вивчаючи структурні компоненти готовності спеціаліста до складних видів діяльності, виділяють наступні компоненти: **мотиваційний** (усвідомлення своїх потреб, інтересів, вимог суспільства, колективу); **орієнтаційний** (усвідомлення цілей, реалізація яких забезпечить розв'язання певного завдання, осмислення і оцінка умов, за яких відбуватимуться майбутні дії, актуалізація досвіду, пов'язаного в минулому з виконанням завдань і вимог подібного характеру); **вольовий** (мобілізація сил у відповідності з умовами праці та завданням. Самоконтроль, самонавіювання в

процесі досягнення цілей); **оцінний** (оцінка співвідношення власних можливостей, рівня домагань та ступеня досягнення певного результату). Виділяючи психологічну готовність як окремий компонент готовності до педагогічної діяльності, В.А.Сластьонін вважає, що вона передбачає сформовану, яскраво виражену спрямованість на вчительську діяльність, наявність інтересу до дитини і до предмету, який викладає, потребу у самоосвіті у цій сфері професійних знань.

Є.А.Фарапонова розглядає готовність до праці як складне багаторівневе утворення, яке включає **особистісні** та **операційні** компоненти. Особистісним відповідає система відношень, інтересів, мотивів, звичка і установка на працю (і як результат – потреба в праці, що реалізується в професійному самовизначенні), професійно важливі якості особистості, особливо якості емоційно-вольової сфери. Операційним відповідає система знань, загальнотрудові та професійні (спеціальні уміння, особливості інтелектуальної діяльності).

А.А.Деркач, Л.С.Орбан виділяють такі структурні компоненти: **мотиваційний** (позитивне ставлення до певного виду діяльності, бажання ним займатися); **когнітивний** (наявність необхідних знань, уявлень); **гностичний** (володіння способами та прийомами, що необхідні в даному виді діяльності); **емоційно-вольовий** (здатність відчувати задоволення

від роботи, самоконтроль та ін.); **оцінний** (самооцінка своєї професійної підготовки).

Реалізуючи програму роботи над науковою темою кафедри нами було взято за основу вище зазначені визначення психологічної готовності до інноваційної діяльності педагогів та структурні компоненти даної готовності .

Метою нашого дослідження було виявити особливості психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності, отримати індивідуалізований матеріал про ставлення педагогів до управління власними можливостями, теоретично обґрунтувати, розробити та апробувати методику формування психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності та визначити педагогічні умови для її формування. За нашою гіпотезою дослідження формування психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності буде ефективним завдяки цілеспрямованій науково-методичній роботі з включення педагогів у різноманітні види діяльності для накопичення професійного досвіду і володіння сучасними продуктивними технологіями навчання, створення ситуації вибору у навчальній та практичній діяльності. Головною стратегією мав стати розвиток емоційного інтелекту, вміння керувати своїми емоціями та протистояти стресам, формування позитивної Я-концепції особистості, розвиток самоаналізу власної діяльності та формування психологічної компетентності.

Для виявлення проблем, які потребують першочергового вирішення було проведено обговорення та анкетування зі слухачами курсів підвищення кваліфікації питань упровадження інклюзивної освіти виявлено та охарактеризовано труднощі у педагогів. Головними з яких були: поглиблення знань зі спеціальної педагогіки та психології, методики роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, знання особливостей їх розвитку, вміння знайти індивідуальний підхід та зрозуміти дитину, вміння протистояти труднощам та знаходити вихід зі складних ситуацій.

За еталон сформованої моделі педагога з психологічною готовністю до інноваційної діяльності (в нашому випадку до роботи в умовах запровадження інклюзивної освіти) нами було обрано професіограму вчителя для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Наведемо для прикладу фрагмент, який відображає дві складові частини характеристики: соціальну спрямованість педагога та професійно-педагогічну.

<i>Соціальне спрямування</i>	<i>Професійно- педагогічне спрямування</i>
Соціальні потреби (потреби у спілкуванні з «особливими» дітьми та їх батьками, колегами,	Знання загальної та корекційної педагогіки та психології, які стосуються природи та

потреба у самоосвіті)	закономірностей психічного розвитку особистості.
Риси характеру, які виражають соціальну та професійну спрямованість (соціальну активність, відповідальне ставлення до своїх обов'язків, творчість)	Знання індивідуально-психологічних особливостей дитини з тими чи іншими проблемами в розвитку
Риси характеру, які виражають ставлення до вихованців і людей взагалі, вольові та емоційні риси (емпатійність, доброта)	Вміння аналізувати педагогічні факти, явища, процеси
Педагогічний такт (принцип міри, здатність впливати на учня, рівень культури та особистісні якості)	Знання з основ анатоμο-фізіологічного розвитку учнів, причин виникнення та проявів хвороб нервової системи
Педагогічна освіченість та майстерність	Володіння засобами і методами корекції пізнавальних процесів

Таб.1. Фрагмент професійної характеристики педагога.

На нашу думку високий рівень готовності педагога до інноваційної діяльності передбачає: усвідомлену потребу введення інновацій у власну практичну діяльність; володіння знаннями з новітніх методик та технологій; бажання створювати власні творчі завдання, методики, проводити експериментальну роботу; готовність до подолання труднощів як змістового так і організаційного плану ; наявність практичних умінь з освоєння педагогічних інновацій та створення нових.

Теоретичними засадами формування інноваційної діяльності було обрано принципи: (За І.М. Дичківською)

1. Принцип інтеграції освіти. Передбачає посилену увагу до особистості кожної дитини як вищої соціальної цінності суспільства, орієнтацію на формування громадянина з високими інтелектуальними, моральними, фізичними якостями.

2. Принцип диференціації та індивідуалізації освіти. Налаштовує на забезпечення умов для повноцінного вияву і розвитку здібностей кожного вихованця.

3. Принцип демократизації освіти. Дотримання його зобов'язує до створення передумов для розвитку активності, ініціативи, творчості учнів і вчителів, зацікавленої їх взаємодії, широкої участі громадськості в управлінні освітою.

Реалізація цих принципів вимагає переходу від нормативної до інноваційної, творчої діяльності, що

передбачає зміну характеру освітньої системи, змісту, методів, форм, технологій навчання й виховання. Метою освіти за таких умов є вільний розвиток індивідуальних здібностей, мотивів, особистісних цінностей різнобічної, творчої особистості.

Відповідно до теоретичних позицій організації експерименту та одержаних результатів на попередньому етапі підготовки до впровадження нової педагогічної ідеї було розроблено дидактичну модель формування психологічної готовності до інноваційної діяльності, яка включає три послідовні етапи:

I - когнітивно-збагачувальний;

II – діяльнісний;

III – емоційно-регулятивний.

Активно працюючи в цьому напрямку викладачі кафедри розробили та апробували нові лекції та спецкурси для вчителів початкових класів: «Класифікація навчальних утруднень у молодших школярів» (Савчук Л.О.), «Інноваційні технології навчання читання» (Салтишева В.М.), «Формування загальнонавчальних умінь і навичок» (Олійник І.М.), «Вступ до інклюзивної освіти» (Савчук Л.О.). Тренінгові заняття «Основи ігротерапії» та «Тренінг креативності» (професор Литвиненко С.А.). Приведена у відповідність до Базового компоненту дошкільної освіти тематика лекційних та практичних занять для проведення на курсах підвищення кваліфікації педагогів ДНЗ. Викладачі кафедри уклали нові спецкурси для запровадження в навчальний процес з 2012 навчального року з тем: «Можливості використання варіативної частини навчального плану для початкової школи» (Тищенко Л.Р.), «Менеджмент корекційно-реабілітаційної освіти» (Смольська І.М.), «Комп'ютерна техніка та Інтернет – ресурси у корекційній освіті» (Марченко О.М.), які відображають сучасні та прогнозовані зміни у соціальному замовленні та значно розширяють зміст підготовки педагогів. Різноманітна науково-методична та практична діяльність колективу кафедри відбувалася в різних формах роботи.

Напрацювання кафедри корекційної освіти були представлені на Першій Всеукраїнській виставці «Особливі потреби – особливі перспективи», яка

проходила за підтримки Міністерства освіти, молоді та спорту України, Національної академії педагогічних наук України та Київського міського Будинку вчителя. Організаторами виставки були Педагогічний музей України, де і була представлена експозиція з 21 квітня по 21 травня 2011 року, та Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. Кафедра корекційної освіти РОППО, кабінет інтернатних закладів та спеціальні школи-інтернати області представили сучасну систему освіти дітей з особливими потребами, науково – методичні розробки викладачів та матеріали вчителів - практиків з актуальних проблем навчання, виховання та підготовки до самостійного життя людей з особливими потребами. За активну роботу в системі освіти дітей з особливими потребами та плідну науково-педагогічну діяльність з удосконалення змісту навчально-виховного процесу колектив кафедри нагороджений дипломом Національної академії педагогічних наук України.

Ефективна співпраця склалася у кафедрі корекційної освіти з Інститутом спеціальної педагогіки АПН України. Проведена апробація спецкурсу «Вступ до інклюзивної освіти», який розроблений знаними вченими в галузі корекційної освіти А.Колупаєвою та С. Єфімовою. До даного спецкурсу укладено науково-методичний посібник з грифом Міністерства освіти і науки України «Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання» (2010р.), авторами якого є А.Колупаєва та Л.Савчук,

«Практикум до навчальної програми курсу «Вступ до інклюзивної освіти»: «Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання» у формі тренінгових занять для вчителів (Л. Савчук). Здійснюється наукове керівництво діяльністю обласної науково-дослідницької лабораторії інклюзивної освіти.

Підсумовуючи проведену роботу з проблеми наведемо результати контрольних зрізів з анкетування вчителів, визначення стану психологічної готовності до інноваційної діяльності по запровадженню інклюзивної освіти .

Порівняльні дані щодо сформованості психологічної готовності у педагогів до інноваційної діяльності (серед вчителів початкової школи – 126 опитаних)

Компо- ненти	Показники	Констату- вальний етап	Контроль- ний етап
Мотива- ційний	1. Позитивне ставлення до інклюзивної освіти.	23%	71%
	2. Бажання займатися навчанням дітей з особливими потребами.	21%	53%
Когні- тивний	1. Наявність необхідних знань про дітей з особливими освітніми потребами.	15%	44%
	2. Володіння навчальними стратегіями, методиками, технологіями.	42%	64%
Гнос- тичний	1. Володіння способами та прийомами для навчання дітей з особливими освітніми потребами.	25%	53%
Емоційно - вольовий	1. Здатність відчувати задоволення від роботи з особливими дітьми.	25%	65%
	2. Самоконтроль.	30%	62%
Оцінний	1. Самооцінка своєї професійної діяльності.	45%	61%
	2. Творчий саморозвиток.	40%	53%

Указані вище результати можна вважати безпосереднім підтвердженням ефективності запропонованої моделі формування психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності та гіпотези дослідження. За даними порівняльного аналізу виявлено наступні тенденції розвитку психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності, які подаємо у висновках:

1. Психологічна готовність до інноваційної діяльності – це складне цілісне утворення психіки людини. Має складну динамічну структуру, яка включає такі компоненти: мотиваційний (усвідомлення своїх потреб, інтересів, вимог суспільства, колективу); орієнтаційний (усвідомлення цілей, реалізація яких забезпечить розв’язання певного завдання, осмислення і оцінка умов, за яких відбуватимуться майбутні дії, актуалізація досвіду); вольовий (мобілізація сил у відповідності з умовами праці та завданнями, самоконтроль, самонавіювання в процесі досягнення цілей); оцінний (оцінка співвідношення власних можливостей, рівня домагань та ступеня досягнення певного результату).

2. Процес формування психологічної готовності до інноваційної діяльності має свою специфіку, зумовлену віковими та професійними особливостями педагогів. Серед особливостей провідними виступають: почуття потрібності дітям та можливість бачити результати своєї праці, адекватне сприйняття дітей з особливими потребами, індекс

власного потенціалу особистості, гнучкість у виборі форм і методів роботи, комунікативні уміння, стресостійкість.

3. Педагогічними умовами формування психологічної готовності до інноваційної діяльності визначено: психолого-рефлексивну спрямованість навчання; мотивацію до інноваційної діяльності та наявність позитивних емоційних стимулів, занурення педагогів в активну інноваційну діяльність.

4. Встановлено, що у процесі формування психологічної готовності до інноваційної діяльності значну роль відіграють: позитивний емоційний настрій у педагогів, визначення вмотивованості, елементи заохочення, надання та використання допомоги, підтримка адміністрації закладу, прагнення до творчості.

5. Зафіксовані наступні змістово-динамічні тенденції формування психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності:

1) темпи формування психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності зумовлені змістом науково-методичної роботи в післядипломній освіті;

2) формування психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності залежить від спрямованості навчальних занять на курсах підвищення кваліфікації та змісту навчальних програм;

3) прослідковується залежність у формуванні психологічної готовності педагогів до інноваційної

діяльності від стану та розвитку емоційної сфери педагогів, наявності емпатійного ставлення до інших людей.

Література:

1. Андреев А.Л. Компетентносная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа // Педагогика.- 2005.-№ 4.-с.19-27 .с.8
2. Арчакова Т.О. Инклюзия: задача для педагога (Электронный ресурс)// Режим доступа : <http://psyjournals.Ru/articles/21274.shtml>
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Навчальний посібник.- К.: Академвидав.2004. с. 352 (Альма-матер)
4. Загородній Ю.І., Курило В.С., Савченко С.В. Політична соціалізація студентської молоді в Україні: досвід, тенденції, проблеми.- К.: Генеза, 2004.- 144с. (с.90)
5. Уруський В.І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності : Метод. посібник.- Тернопіль: ТОКІППО, 2005.- 96с.
6. Фролов Ю.В., Махотін Д.О. Компетентносная модель как основа оценки качества подготовки специалистов // Высшее образование сегодня.-2004.-№ 8.-с.34-41

Моніторинг готовності педагогів експериментальних закладів області до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

*Юхимець Ірина Вікторівна, завідувач
лабораторії інклюзивної освіти
РОІППО.*

Науково-дослідницькою лабораторією інклюзивної освіти з метою оптимізації роботи, вивчення основних труднощів, з якими стикаються педагоги у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчального простору, виявлення можливих способів подолання тих чи інших складнощів проведено анкетування педагогів та батьків щодо готовності до впровадження інклюзивних педагогічних технологій (додатки №1, 2, 3, 4, 5, 6, 7).

У ході моніторингового дослідження важливу увагу було приділено вивченню точок зору і з'ясуванню ставлення до певних складових інклюзивного навчання безпосередніх учасників цього процесу (педагогів, батьків).

Узагальнивши результати опитування педагогів експериментальних навчальних закладів рівненської області ми отримали наступні дані.

Як засвідчили результати, отримані по анкеті про включення (додаток №1) респонденти вважають,

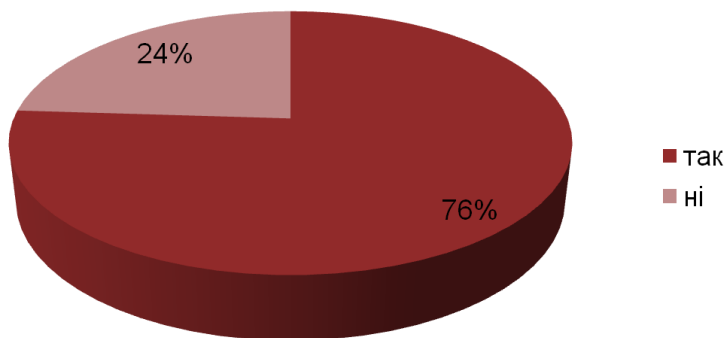
що включення в навчальний процес можливе, для всіх груп дітей з розумовими, фізичними відхиленнями. Для того, щоб інклюзивна освіта була успішною, на думку педагогів, потрібне відповідне матеріальне забезпечення, підвищення кваліфікації, забезпечення необхідними засобами для навчання.

Зазначаючи переваги інклюзивної освіти, респонденти вказали, що для дитини з порушеннями інклюзивне навчання дає можливість перебувати в колективі однолітків, адаптуватися до навколишнього середовища, бути більш комунікабельною, впевненішою в собі; для інших дітей у класі чи в школі – формує гуманізм, чуйність, милосердя, вміння спілкуватися з даною категорією дітей, сприяють позитивному ставленню до тих, хто «відрізняються».

У запровадженні інклюзивної освіти педагоги зіткнулися з такими труднощами, як недостатнє знання психології дитини, труднощі в матеріальному, технічному забезпеченні, в методиках роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. А також бачать такі негативи – нерозуміння з боку деяких оточуючих (як колег, так і батьків «здорових» дітей), неналежне фінансування.

Для того, щоб реалізація інклюзивної освіти була успішною, на думку опитуваних, потрібно створити матеріально-технічну базу, методичне забезпечення, підготувати, навчити педагогів працювати в умовах інклюзії, поглибити знання з педагогіки та психології.

Проаналізувавши анкети педагогів щодо готовності до використання інклюзивної освіти, ми отримали такі результати: у більшості педагогів (76%) інклюзивна освіта викликає інтерес і 24% опитуваних навпаки (див. діаграма №1)

Діаграма №1

Головні причини, які, на думку опитуваних, гальмують втілення в масову практику інклюзивних педагогічних ідей, підходів і прийомів роботи є слабкий зв'язок науки і практики (48%), слабе фінансування, немає матеріальної зацікавленості (46%), відсутність інформації про нові ідеї і підходи у навчанні і вихованні (28%), нестача часу і сил для створення і застосування педагогічних новацій (20%), страх невдачі при застосуванні нового (10%).

Щодо ознак готовності педагогів до створення інновацій, вони вказали такі, що володіють

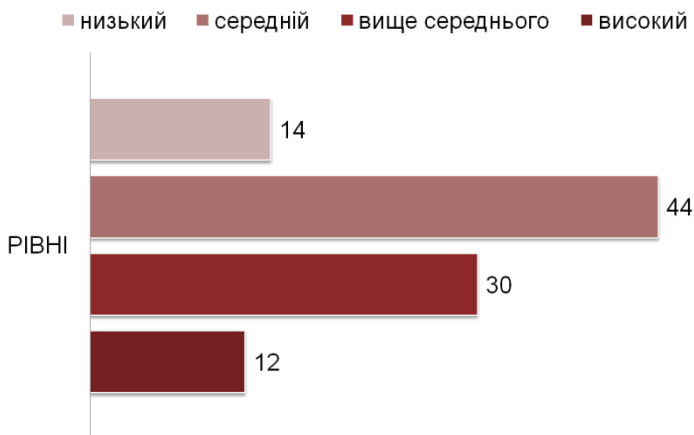
нестандартним мисленням (30%), володіють психологічним баченням життя дітей (27%), орієнтуються в структурі психології особистості (25%), знають нові педагогічні ідеї і Я – концепцію (7%), Знають нові педагогічні ідеї і Я – концепцію (6%), знають технологію і культуру експерименту (5%).

За результатами анкетування “Готовність учителя до впровадження інклюзивних педагогічних технологій”, в експериментальних навчальних закладах інклюзивні форми навчання в більшості впроваджуються лише окремими вчителями (52%), переважною кількістю педагогічного колективу впроваджуються в деяких закладах (25%), про те, що впроваджуються лише найбільш досвідченими педагогами відмітило 20% респондентів і зовсім не впроваджуються - 3%.

Переважна кількість педагогів мають бажання впроваджувати інтегровану роботу в своїй діяльності, але ще не вважають себе достатніми професіоналами (18%), трішки менша частина бажає впроваджувати інтегровану роботу в своїй діяльності, але насамперед хотіли б вивчити досвід колег по роботі, які краще орієнтуються в даній проблемі (17%), 6% опитуваних бажають і вже можуть поділитися досвідом роботи, а 3% - задовольняє та система, за якою вони працювали раніше і не вважаю за потрібне її змінювати.

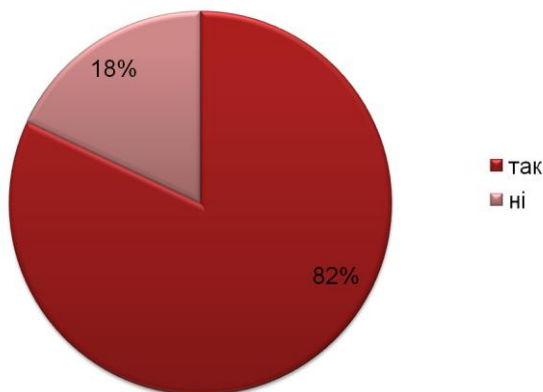
Визначаючи власний рівень впровадження інклюзії у своїй діяльності, більшість опитуваних вказали, що мають середній рівень (44%), 30% вважають, що їхній

рівень вище середнього, у 14% - низький рівень, а у 12 % педагогів рівень впровадження інклюзії високий (див. діаграму № 3).

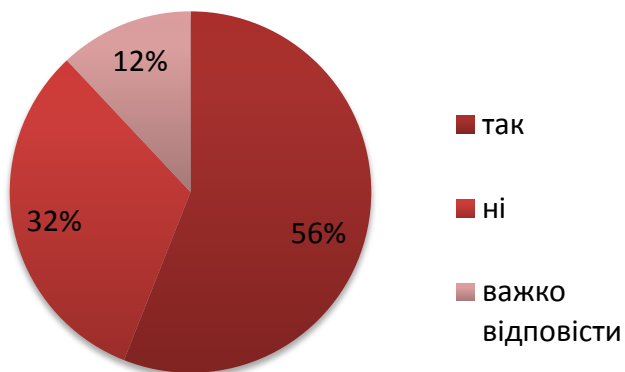
Діаграма №3

Частина педагогів не готова обрати нестандартну форму проведення уроку (18%), проте більшість (82%) все ж таки готові і вже працюють, використовуючи інновації в своїй роботі (див. діаграму № 4).

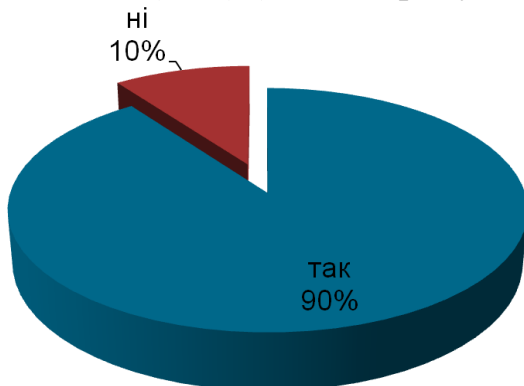
Діаграма №4

Також, 34% опитуваних не вірять в успіх інклюзивного навчання, проте більшість (56%) педагогів вважають, що в інклюзивної освіти є майбутнє (див. діаграму №5)

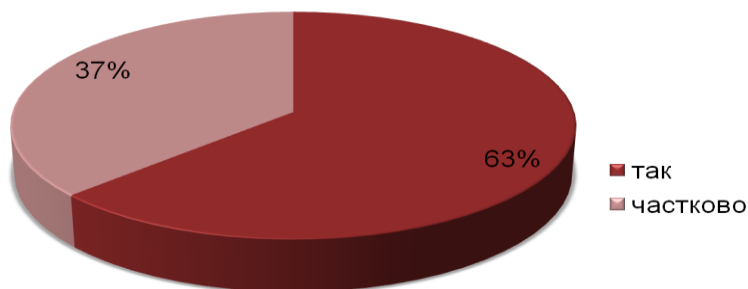
Діаграма №5

Аналіз анкетування батьків (додатки №5, 6, 7) щодо участі в інклюзивному процесі, показав, що переважна кількість має достатньо можливостей аби брати участь у житті школи (90%) (див. діаграму №6)

Діаграма №6

Переважна кількість батьків (63%) знайомі з віковими нормами розвитку дитини, проте значна частина(37%) хотіли б удосконалити свої знання (див. діаграму №7).

Діаграма №7

Батьки також відмітили, що після вступу до школи їхні діти з особливими освітніми потребами стали більш організованішими, відкритішими, спокійнішими, дисциплінованішими, комунікабельнішими, впевненішими в собі.

Серед 17 якостей найбільш професійно значущими для педагога інклюзивної освіти, батьки вважають, є любов, прихильність до дітей, високий рівень культури, комунікативні здібності, володіння методикою навчально-виховної роботи. На останньому місці по важливості стоять такі якості, як дидактичні здібності, культура і техніка мовлення, володіння мімікою і пантомімікою.

Найбільш неприпустимими для педагога інклюзивної освіти, на думку опитуваних є такі якості, серед 14

запропонованих: рукоприкладство, грубість, нестриманість, жорстокість. Найменшу кількість виборів набрали – зверхність, байдужість, невміння володіти собою.

На питання «Які кроки робляться назустріч батькам дітей з особливими потребами?» батьки вказали, що проводяться бесіди, постійне двостороннє спілкування між педагогами і школою, залучення їх до різних загальношкільних виховних заходів.

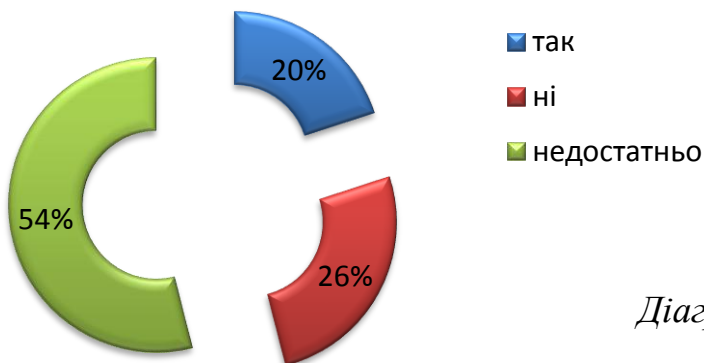
Отже, переважна кількість педагогів експериментальних закладів готові до впровадження інклюзивного навчання, у них присутній інтерес до інклюзії у педагогічній діяльності, проте респонденти мають недостатні знання з цього питання, вони відчують труднощі в матеріальному забезпеченні, в забезпеченні методиками роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, в недостатній обізнаності із психологічними особливостями розвитку дітей, котрі мають вади розвитку та специфікою їхнього навчання. Вважають, що слабкий зв'язок науки і практики, слабе фінансування, складність одночасно взаємодіяти з різними дітьми і, таким чином, здійснювати індивідуальний підхід, відсутність матеріальної зацікавленості в значній мірі гальмують впровадження інклюзивної освіти.

Серед пропозицій щодо подолання труднощів реалізації інклюзивної освіти, щоб вона була успішною, респонденти називають такі: створення матеріально-технічної бази, методичне забезпечення, проведення

необхідного навчання педагогів для підвищення їхньої готовності до роботи в інклюзивних класах, поглиблення знань з педагогіки та психології, забезпечення необхідними засобами для навчання дітей з особливими потребами.

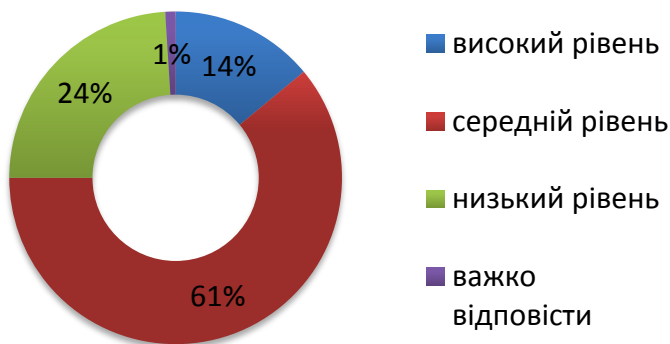
Також відбувся моніторинг педагогів п'яти інтернатних закладів рівненської області, які беруть участь в науково-дослідницькому експерименті, щодо визначення готовності до роботи в умовах інклюзії (додаток №8). Серед яких 2 заклади для дітей з вадами зору, 2 – для дітей з різними нозологіями і 1- для дітей з вадами мовлення. В анкетуванні взяло участь 142 педагоги.

Узагальнивши результати дослідження, можна побачити, що більшість опитуваних (54%) недостатньо знайомі з нормативно-правовою, науково-методичною базою інклюзивної освіти, значна частина (26%) відзначили, що вони зовсім не знайомі і лише 20% ознайомлені з нормативно-правовою, науково-методичною базою інклюзивної освіти (див. діаграму №8).

Діаграма №8

Оцінюючи власний рівень знань з корекційної освіти за нозологіями – „Олігофренопедагогіка”, „Тифлопедагогіка”, „Сурдопедагогіка”, „Логопедія”, переважна кількість педагогів (61%) відмітили, що мають середній рівень знань, з високим рівнем – 14% респондентів, 1% було важко визначити свій рівень і частина опитуваних (24%) оцінили свій рівень знань, як низький (див. діаграму №9).

Діаграма №9

Головними перевагами інклюзивної моделі навчання опитувані визначили такі:

1. діти з особливими освітніми потребами будуть краще підготовлені до умов реального життя – 69 балів
2. інклюзивне середовище підвищує самооцінку та сприяє розвитку самостійності у дітей з особливими освітніми потребами – 51 бал

3. діти з особливими освітніми потребами будуть краще сприйняті суспільством – 37 балів

4. діти з особливими освітніми потребами будуть мати більше можливостей брати участь у різних видах діяльності – 34 бали

Під час складання, виконання індивідуального навчального плану на дитину з особливими освітніми потребами педагоги стикаються з різними труднощами. Основними з яких, на думку респондентів, є зміна методів навчання, навчального середовища, характер та складність навчання тощо.

Кожен педагог створює в класі (групі) демократичне середовище для налагодження дружніх стосунків серед дітей з різним рівнем розвитку по-різному. Узагальнивши всі відповіді опитуваних, можна побачити, що більшість виборів (116) отримало таке твердження, як створення демократичного середовища завдяки вихованню партнерства у дитячих стосунках, трошки менше виборів (113) належить твердженню - завдяки колективним творчим справам і 91 бал отримала відповідь – колективна розумова діяльність.

Педагоги, працюючи з дітьми з особливими освітніми потребами, співпрацюють також з батьками, які найкраще знають свою дитину. Найчастіше педагоги використовують такі форми співпраці, як: бесіди (124 вибори), батьківські збори (106), консультації (85), семінари, конференції (18). Не

проводять з батьками, як вказано в анкетах, наради і консиліуми.

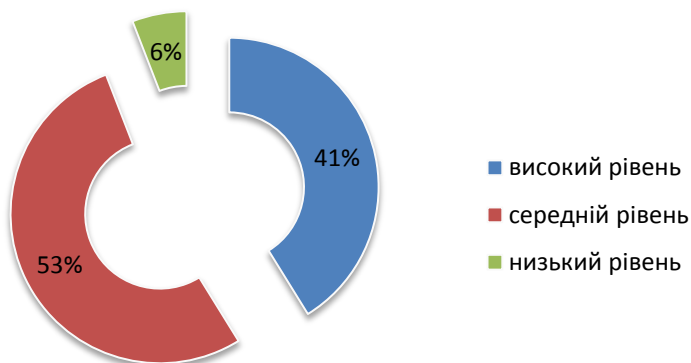
Найбільш ефективними формами роботи респонденти назвали такі – бесіда, консультація, залучення батьків до підгрупової роботи, відкриті підгрупові заходи з участю батьків, відкриті заняття, тренінги.

Прорангувавши результати відповідей на запитання щодо визначення найбільш дієвих способів, методів, прийомів адаптації навчальних планів, методик до специфічних потреб дітей у класі (групі), можна побудувати таку таблицю даних:

Запитання	Кількість виборів
максимальне унаочнення змісту матеріалу	117
багаторазове у різних варіантах повторення поданого навчального матеріалу на всіх етапах його вивчення	116
уповільнення темпу навчання	95
спільне виконання вчителем (вихователем) і учнем частин завдання	76
максимальне використання предметної діяльності і	67

досвіду дітей	
використання різних видів інструкцій, попереднього планування дій	64
спрощення структури і зменшення обсягу знань під час пояснення нового матеріалу	32

Здійснюючи самооцінку власного рівня вмінь використовувати ТЗН для корекції та компенсації порушень розвитку (звукопідсилювальну апаратуру, лупи, окуляри, ІКТ), переважна кількість педагогів (53%) вказали, що мають середній рівень, значна частини (41%) - високий рівень і 6% оцінили свої вміння на низькому рівні (див. діаграму №10).

Діаграма №10

Аналізуючи питання щодо основних умов реалізації індивідуального підходу до дітей з особливими освітніми потребами, які є найбільш дієвими в процесі навчання і виховання дітей, ми бачимо, що на першому місці стоять реалізація корекційної спрямованості навчально-виховного процесу та врахування психологічних закономірностей розвитку особистості, які набрали по 126 виборів, друге по важливості - систематичне і всебічне вивчення учнів педагогом (114 виборів), на третьому місці - урахування конкретної ситуації впливу (100 виборів), на четвертому - володіння педагогічною технікою (85 виборів), на п'ятому - індивідуалізований підхід до оцінювання (78 виборів) і найменш важливою умовою реалізації індивідуального підходу до «особливих дітей», на думку педагогів, є використання можливостей виховного впливу колективу (30 виборів).

Реалізуючи індивідуальний підхід в своїй роботі педагоги використовують найчастіше такі прийоми:

- 1.індивідуалізація завдань – 125 балів
- 2.орієнтація на різний темп роботи дітей та динаміку наростання втоми – 86 балів
- 3.активізація всіх учнів класу (групи) – 70 балів
- 4.визначення відповідного рівня допомоги – 68 балів

Щодо методичної роботи, то, на думку педагогів, найкраще розв'язуються в їхніх закладах наступні завдання:

1. ознайомлення із новими педагогічними технологіями – 95 виборів

2. - ознайомлення із теоретичними і практичними досягненнями в галузі спеціальної освіти, спеціальної психології – 91 виборів

- ознайомлення із застосуванням варіативних методів навчання, нетрадиційних методик корекційного впливу – 91 виборів

3. надання педагогам інформації про результати наукових досліджень і передового педагогічного досвіду в галузі навчання і виховання дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку – 86 виборів

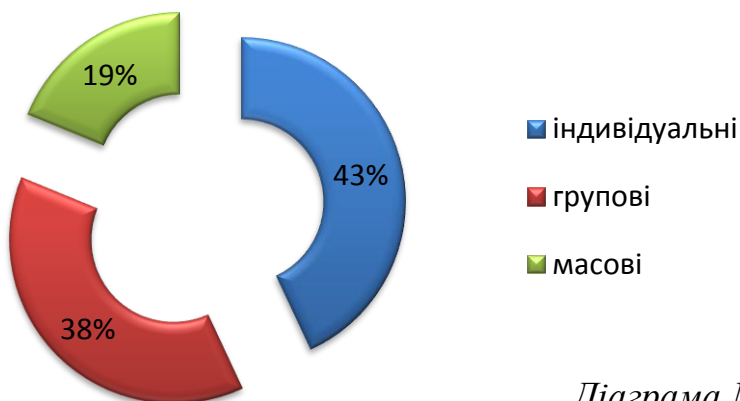
4. постійний аналіз корекційного навчально-виховного процесу з метою систематичності методичної роботи, визначення її змісту та постійного удосконалення – 78 виборів

5. надання дієвої допомоги педагогам в удосконаленні їх професійної підготовки відповідно до фахового рівня – 54 виборів

6. вивчення педагогами державних та нормативних документів щодо інтегрованого (інклюзивного) навчання – 49 виборів

Говорячи про форми методичної роботи, які використовуються у навчальному закладі щодо впровадження інклюзивного (інтегрованого) навчання, то виходить, що найчастіше зустрічаються індивідуальні форми роботи (консультації, стажування, наставництво, самоосвіта) – 124 бали, трішки рідше

групові форми (творчі групи, методичні об'єднання) – 110 балів та вдвічі менше балів отримали масові форми роботи (семінари, семінари-практикуми, педагогічні читання, науково-практичні конференції) – 54 (див. діаграму №11)..

Діаграма №11

Найбільш дієвими, на думку педагогів, є індивідуальна форма роботи, круглий стіл, методичний ринг, диспути, семінари, методоб'єднання.

Визначаючи найбільш актуальні принципи виховання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, респонденти позначили такі:

1. зв'язок виховання з життям – 129
2. - виховання особистості в колективі – 120
- індивідуальний підхід - 120
3. опора на позитивні можливості дитини - 101

4. принцип системності, послідовності та наступності у вихованні дітей з особливими освітніми потребами – 100

5. комплексний (командний) підхід у вихованні - 99

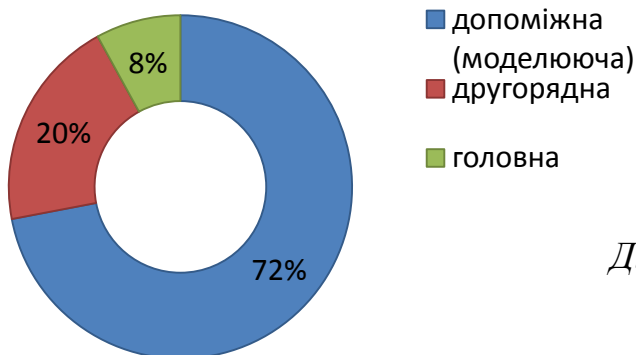
6. виховання в праці - 93

7. цілеспрямованість виховання – 67

8. єдність свідомості та поведінки у вихованні - 37

Найбільш проблематичними принципами реалізації в умовах спеціального навчального закладу є такі, як принципи системності, послідовності та наступності у вихованні дітей з особливими освітніми потребами, виховання у праці, зв'язок виховання з життям, єдність свідомості та поведінки у вихованні.

Щодо ролі асистента вчителя (вихователя) в процесі організації навчання і виховання дитини з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти, то більша частина педагогів визначила, що асистенту належить допоміжна (моделююча) роль (72%), 20% вважають, що другорядна і головну роль надали асистенту 8% опитуваних (див. діаграму №12)..

Діаграма №12

Переважна більшість педагогів (87%) переконані, що найбільш ефективною в умовах інклюзивного навчання є трансдисциплінарна модель командної діяльності, тобто дитина і сім'я повинні знаходитися в центрі уваги, між ними і фахівцями повинен існувати міцний взаємозв'язок. 17 % опитуваних переконані, що найбільш ефективною є інтердисциплінарна модель: увага концентрується на дитині і сім'ї, проте фахівці більш пов'язані один з одним. Лише 1% надають перевагу мультидисциплінарній моделі командної діяльності: дитина і сім'я знаходяться у центрі уваги, однак фахівці не контактують один з одним, між членами команди немає взаємодії, дослідження і послуги ізольовані (див. діаграму №13)..

Діаграма №13

Свої відповіді педагоги пояснили тим, що дитина, сім'я і фахівці – це група людей, у яких є спільна мета, які співпрацюють, щоб досягти чогось більшого. Вони повинні нести колективну відповідальність за результати. Міцний взаємозв'язок дитини, сім'ї і фахівців сприяє досягненню поставлених цілей.

Отож, аналізуючи вище сказане можна сказати, що більшість педагогів інтернатних закладів недостатньо знайомі з нормативно-правовою, науково-методичною базою інклюзивної освіти, а значна частина і зовсім не знайомі. Це можна пояснити тим, що в їхніх закладах, як вказали педагоги, недостатньо приділяють увагу вивченню державних та нормативних документів щодо інтегрованого (інклюзивного) навчання, наданню дієвої допомоги педагогам в удосконаленні їх професійної підготовки відповідно до фахового рівня. Проте здійснюючи самооцінку власних знань з корекційної освіти за відповідними нозологіями, свої вміння використовувати ТЗН для корекції та компенсації порушень розвитку (звукопідсилювальну апаратуру, лупи, окуляри, ІКТ), опитувані оцінили на середньому рівні. Це, можливо, пов'язано з тим, що в закладах, де працюють педагоги, найкраще розв'язуються такі завдання методичної роботи, як ознайомлення із новими педагогічними технологіями, ознайомлення із теоретичними і практичними досягненнями в галузі спеціальної освіти, спеціальної психології, ознайомлення із застосуванням

варіативних методів навчання, нетрадиційних методик корекційного впливу.

Педагоги переконані, що головною перевагою інклюзивної моделі навчання є те, що діти з особливими освітніми потребами будуть краще підготовлені до умов реального життя, інклюзивне середовище підвищить самооцінку та сприятиме розвитку самостійності у дітей з особливими освітніми потребами.

Враховуючи результати анкетування, на 2013 рік науково-дослідницькою лабораторією інклюзивної освіти заплановано до основних тем розгляд питань, що пов'язані з удосконаленням знань нормативних засад з інклюзивної освіти, продовжувати ознайомлення з методиками, технологіями роботи з дітьми з особливими освітніми потребам, навчання педагогів для підвищення їхньої готовності до роботи в інклюзивних класах. Також в планах зазначено науково-методичне забезпечення, що включає в себе розробку: моделей системи роботи з дітьми з особливим освітніми потребами в навчальному закладі; моделей професійної компетентності вчителя, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання; критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та стимулювання педагогів до саморозвитку.

ДОДАТКИ

Додаток №1

Анкета про включення

1. Поясніть у кількох словах Ваше ставлення до інклюзивної освіти.

а. для яких дітей є включення можливим?

б. які потрібні умови, щоб зробити інклюзивну освіту успішною?

2. Зазначте переваги інклюзивної освіти:

а. для дитини з порушеннями.

б. для інших дітей у класі чи в школі.

3. Які негативи Ви бачите у запровадженні інклюзивної освіти?

4. Якими знаннями та навичками потрібно володіти педагогові в інклюзивних умовах?

5. Які труднощі Ви відчули у запровадженні інклюзії?

6. Яка допомога необхідна для реалізації інклюзивної освіти щоб вона була успішною?

Додаток №2

Визначення компетентності вчителя до навчальної інклюзивної діяльності

1. Чи викликає у вас інтерес до інклюзії у педагогічній діяльності?

Так.

Ні.

2. Скільки разів у минулому навчальному році ви спробували застосувати будь-які елементи інклюзії в своїй роботі? _____.

3. Підкресліть дві головні причини, які, на Вашу думку, гальмують втілення в масову практику інклюзивних педагогічних ідей, підходів і прийомів роботи:

- слабе фінансування, немає матеріальної зацікавленості;

- відсутність інформації про нові ідеї і підходи у навчанні і вихованні;
- слабкий зв'язок науки і практики;
- нестача часу і сил для створення і застосування педагогічних новацій;
- консервативна сила звички: менше часу і сил потрібно для роботи по-старому;
- страх невдачі при застосуванні нового;
- неприємні наслідки через колег по роботі (заздрість, пересуди);
- відсутність підтримки зі сторони керівництва ЗНЗ;
- не бачу необхідності займатися інтеграцією дітей з особливими освітніми потребами;
- Ваш варіант _____

4. Чим, на Вашу думку, цікава інклюзивна діяльність:

- цікаво створити щось своє, незвичайне, краще, ніж було;
- підвищується інтерес до навчання і виховання;
- зростає авторитет серед батьків і дітей;
- радує підтримка адміністрації, рівноправні відносини з нею;
- можна отримати новий статус серед колег, повага до новаторства;
- в новаціях повніше реалізується свій досвід, сили і здібності;

- зростає самоповага, формується новий погляд на себе.

Ваш варіант _____

5. Підкресліть внутрішні протиріччя, які виникають у Вас при створенні чи застосуванні інклюзивної моделі:

- нові ідеї важко практично реалізувати;
- неминучі невдачі, помилки, а це неприємно;
- важко доводити почате до кінця: частіше перемагає звичне;
- не вистачає волі і терпіння довести нове до досконалості, тому часто починаєш і кидаєш;
- немає впевненості, що нове принесе практичну користь;
- неминуча втрата часу для роботи по-новому, немає компенсації за новаторські зусилля;
- часто оволодівають сумніви: а чи зможу я це нове застосувати.
- Ваш варіант _____

6. Які нові педагогічні технології Ви могли б застосувати при сприятливих умовах:

- КТС - колективні творчі справи;
- КМД - колективна розумова діяльність;
- МВС - методика вивчення себе дітьми;
- ПФК - прискорення формування колективу (групи, класу);
- ТРВЗ - теорія розв'язання винахідницьких задач;

ТВП - теорія виховання партнерства у дитячих взаємовідносинах;

ТСВ - теорія самовиховання.

7. Якими діагностичними методиками Ви володієте вільно:

- застосування самооцінки за результати діяльності;
- взаємооцінка і експертна оцінка;
- тестові методики різноманітного типу;
- вивчення особистості в спеціально створених ситуаціях;
- використання критеріїв особистісного росту для діагностики вихованості учнів;
- Ваш варіант _____

8. Підкресліть ознаки своєї готовності до створення інновацій:

- орієнтуюсь в структурі психології особистості;
 - знаю нові педагогічні ідеї і Я - концепцію;
 - володію нестандартним мисленням;
 - володію психологічним баченням життя дітей;
 - вмію використовувати психодіагностику;
 - знаю технологію і культуру експерименту.
- Ваш варіант _____

9. Підкресліть, яка сфера самореалізації здібностей Вас влаштовує в більшій мірі:

наука, мистецтво, комерція, медицина, сфера обслуговування, інженерія, транспорт, освіта, адміністративна, державна діяльність, політичне життя, сфера соціальних відносин (соціологія і психологія).

Ваш варіант _____

10. Підкресліть, які фактори в реалізації життєвих планів можуть Вам допомогти:

- сімейні традиції, підтримка батьків, їх авторитет в суспільстві;

- достатнє фінансування з боку рідних, знайомих, спонсорів;

- надія на власні сили і здібності;

- велика власна працездатність, вміння самостійно реалізувати справу, корисні зв'язки і знайомства.

Ваш варіант _____

11. Чому Ви віддаєте пріоритет в досягненні життєвих цілей. (Позначте відповіді в порядку значимості):

- загальнокультурному і професійному саморозвитку,

- якості професійної підготовки у вузі,

- вдалому сімейному життю,

- фізичному і психічному здоров'ю,

- доброзичливим відносинам з людьми, корисним знайомствам,
- професійній співпраці,
- винахідливості і творчості свого Я.

12.Що для Вас є складовими успіху в житті і досягненні мети? (Підкресліть 3-4 варіанти відповідей):

- цілеспрямованість, тобто вміння зосередитися на головному, відкинути всі дрібниці життя;
- реалістичність і конкретність задач по досягненню мети;
- повна самовіддача у будь-якій справі;
- здоровий спосіб життя і турбота про здоров'я;
- вміння переробляти неякісну роботу і виправляти помилки;
- використання досвіду професіоналів у вибраній справі;
- орієнтування в обставинах і вмінні знайти своє місце в даній ситуації.

Ваш варіант _____

13.Чи вмієте ви використовувати різні життєві обставини для реалізації планів:

- суміщаю розрахунок і ризик;
- можу делегувати частину своїх повноважень іншим людям;

- можу навчатися у інших справі і етиці відносин;
- використовую знання психології людей, їх можливості і слабкості;
- в потрібний момент дію рішуче і з повною самовіддачею;
- ніколи не звинувачую інших у невдачах і прорахунках;
- можу обмежувати свої звички, потреби і бажання заради справи.

Ваш варіант _____

Додаток №3

Діагностики готовності педагогів щодо використання інклюзивної освіти

Шановний колего!

*Пропонуємо Вам оцінити свою готовність до
використання у роботі сучасних інклюзивної освіти.*

1 .Чи готові Ви обрати нестандартну форму проведення уроку?

Так Ні.

2.Чи зволікатимете Ви із впровадженням нестандартних уроків у систему своєї роботи?

Так Ні.

3. Чи викликає у Вас труднощі використання на уроках різних засобів інформації (доповідей, газетних матеріалів, телебачення, відеофільмів, Інтернету)?

Так Ні.

4. Вам пропонують провести відкритий захід у формі диспуту, круглого столу, мозкового штурму. Чи погодитесь ви відразу?

Так Ні.

5. Чи дратує Вас те, що виходить за межі традиційного навчання?

Так Ні.

6. Чи вірите ви в успіх інклюзивного навчання?

Так Ні.

7. Чи відвідуєте ви уроки своїх колег, не пов'язані з вашим фахом?

Так Ні.

8. Чи виникає у вас бажання вступити в діалог, коли мова йде про інклюзивну освіту, на її користь?

Так Ні.

9. Чи погоджуєтесь ви з твердженням, що впровадження інклюзивних технологій - це вихід для сучасної ЗНЗ?

Так Ні.

10. Чи виникає у вас сумнів щодо важливості проблеми, з питань якої проводиться дане опитування?

Так Ні.

Додаток №4

“Готовність учителя до впровадження інклюзивних педагогічних технологій”

1. Як Ви вважаєте, чи ефективно у Вашій ЗНЗ впроваджуються інклюзивні норми навчання?

а) так, упроваджуються всіма вчителями ЗНЗ;
б) впроваджуються лише найбільш досвідченими педагогами;

в) впроваджуються переважною кількістю педагогічного колективу;

г) впроваджуються, але лише окремими вчителями;

д) не впроваджуються;

г) свій варіант _____

2. Як на Ваш погляд, чи маєте особисто Ви достатнє теоретичне підґрунтя для впровадження інклюзивних педагогічних технологій?

а) вважаю, що я достатньо теоретично обізнаний;

б) я маю деякі знання з даного питання, але вони ще не достатні;

в) моя теоретична обізнаність є невисокою;

г) я не володію теоретичними знаннями з даного питання;

д) свій варіант _____

3. Як Ви вважаєте, що сприяє поглибленню Ваших знань, уявлень про впровадження інклюзивної освіти (оцінити по 5-бальній шкалі)?

а) ознайомлення з новинками фахових періодичних видань _____

б) методична робота в ЗНЗ _____

в) відвідування уроків колег _____

г) участь у методоб'єднаннях, семінарах, нарадах тощо навчально-методичного центру _____

д) свій варіант _____

4. На скільки Ви бажаєте впроваджувати інтегровану роботу у вашій діяльності:

а) так, бажаю;

б) бажаю і вже можу поділитися досвідом;

в) маю таке бажання, але ще не вважаю себе достатнім професіоналом;

г) бажаю, але насамперед хотів би вивчити досвід колег по роботі, які краще орієнтуються в даній проблемі;

д) мене задовольняє та система, за якою я працював раніше і не вважаю за потрібне її змінювати;

є) свій варіант _____

5. Чи маєте Ви власну систему впровадження роботи з дітьми з особливими освітніми потребами?

а) так, я активно впроваджую інклюзивну модель та вже маю власну систему;

б) я роблю перші кроки практичного втілення інклюзивної моделі;

в) я поки що обмежуюся лише теоретичними питаннями з даної проблеми;

г) я не впроваджую інклюзивну модель у своїй практиці;

д) свій варіант _____

6. Чи вивчали Ви досвід колег з даної проблеми і кого саме?

а) так, вивчив _____

б) хочу вивчити досвід _____

в) ні, не вивчав.

7. На якому рівні з упровадження інклюзії Ви б поставили власну діяльність:

а) високий;

б) вище середнього;

в) середній;

г) низький.

8. Що найбільше стимулює Вашу роботу?

а) чітко поставлене завдання керівником;

б) можливість проявити себе, виділитися серед колег;

в) різного роду заохочення;

г) колеги, їх приклад і успіх;

д) ініціативність та вимогливість керівника закладу;

є) методична робота;

ж) свій варіант _____

з) у мене відсутні будь-які стимулятори, щоб прагнути вдосконалювати свою роботу.

9. В чому Ви потребуєте допомоги, вкажіть:

Додаток №5

Організації співпраці педагогів з батьками дітей з особливими потребами

1. Як батьків знайомлять зі школою, вчителями та іншими батьками, що робиться для того, аби вони одразу почувалися затишно?

2. Яку інформацію школа дає про те, як і що дитина вивчає, як батьки можуть їй допомогти?

3. Як батьки можуть надавати інформацію про дитину і про те, що вона вчить удома?

4. Як сприяє школа батькам у допомозі своїм дітям?

5. Чи проводиться спільна робота або чи батьки мають змогу організовувати колективні заходи?

6. Як школа використовує досвід та знання батьків? (наприклад, волонтерська діяльність, ораторська майстерність і т. д.)

7. Наскільки батьківський комітет залучений у діяльність школи, наскільки він може відігравати активну роль у керівництві, підтримувати контакти з іншими батьками?

Додаток №6

Для батьків щодо участі у інклюзивному процесі

1. Чи маєте Ви достатньо можливостей, аби брати участь у житті школи?
2. Чи подобається Вам допомагати у класах, бібліотеці, з підручниками, обладнанням тощо?
3. Чи є у Вас якісь навички, якими б Ви хотіли поділитися із нашою школою (гра на музичних інструментах, малювання, ручна праця, шиття, садівництво чи навіть допомога у молодіжному клубі)?
4. На Вашу думку, бесіди для обміну інформацією, зустрічі, які ми організували, корисні?
5. Чи хотіли б Ви відвідати якісь майстер-класи для батьків?
6. Чи знаєте Ви, хто входить до шкільного батьківського комітету?
7. Чи знаєте Ви, як зв'язатися з представниками батьківського комітету?
8. Чи цікавить Вас допомога батьківського комітету (обговорення різних аспектів життя)?
9. Як змінилася поведінка Вашої дитини після вступу до школи?
10. Чи знайомі Ви з віковими нормами розвитку дитини?
11. Що Вам відомо про порушення сенсорного розвитку (рухової сфери, розумового розвитку)?

12. Що Вам відомо про корекційну роботу з дітьми, які мають порушення зору (слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, розумового розвитку, затримки психічного розвитку)? та ін.

13. Які кроки робляться назустріч батькам дітей з особливими потребами?

14. Як часто відбуваються візити додому? та ін.

Додаток №7

«Сучасний вчитель інклюзивної школи» очима батьків.

1. Відзначте п'ять з перерахованих якостей, які Ви вважаєте найбільш професійно значущими для педагога інклюзивної освіти:

- любов, прихильність до дітей;
- педагогічна спрямованість;
- високий рівень культури,
- володіння методикою навчально-виховної роботи;
- комунікативні здібності;
- перцептивні здібності (читання по обличчю);
- ссугестивні здібності (здатність до навіювання);
- емоційна стійкість;
- пізнавальні здібності (потреба в самоосвіті);
- дидактичні здібності;

- організаторські здібності;
- культура і техніка мовлення;
- педагогічний такт;
- володіння мімікою і пантомімікою;
- вміння володіти, керувати почуттями;
- інтуїція, творча уява;
- конструктивні здібності (проектування особистості).

2. Відзначте п'ять з перерахованих якостей, які Ви вважаєте найбільш неприпустимими для педагога інклюзивної освіти:

- грубість;
- нестриманість;
- байдужість;
- жорстокість;
- дратівливість;
- нечесність;
- прискіпливість;
- недбалість;
- халатність;
- рукоприкладство;
- зверхність;
- несправедливість;
- нечітка дикція;
- невміння володіти собою.

3. Вам пропонується перелік педагогічних впливів педагога на вихованців. Виберіть із запропонованого списку п'ять, які найбільш часто

зустрічаються у педагогів в інклюзивному освітньому просторі:

- підвищення інтонації;
- зауваження - питання;
- зауваження - ствердження;
- дисциплінування - наказ;
- вимога;
- мораль;
- докір;
- покарання;
- прохання;
- заохочення;
- побажання;
- жест;
- погляд;
- пауза;
- погляд без переривання розповіді;
- стукіт по столу;
- міміка;
- зітхання;
- жест і зауваження;
- погляд і зауваження;
- пауза і зауваження;
- стукіт і зауваження.

АНКЕТА

для педагогів спеціальних навчальних закладів щодо визначення готовності до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання

1. Чи знайомі Ви з нормативно-правовою, науково-методичною базою інклюзивної освіти?

- а) так;
- б) ні;
- в) недостатньо.

2. Як Ви оцінюєте власний рівень знань з корекційної освіти за нозологіями – „Олігофренопедагогіка”, „Тифлопедагогіка”, „Сурдопедагогіка”, „Логопедія”?

- а) низький;
- б) середній;
- в) високий.

3. Зазначте особливості складання індивідуального навчального плану на дитину з особливими освітніми потребами відповідно до специфіки закладу, в якому працюєте, за наступним алгоритмом:

- I. Загальна мета;
- II. Узагальнені результати оцінки;
- III. Довготермінові цілі;

IV. Специфічні задачі;

V. Індикатори досягнення (методики оцінювання);

VI. Очікувані результати.

З яким труднощами Ви стикаєтесь в процесі складання, виконання ІНП?

4. Підкресліть, яким чином Ви створюєте в класі (групі) демократичне середовище для налагодження дружніх стосунків серед дітей з різним рівнем розвитку:

- колективні творчі справи;
- колективна розумова діяльність;
- виховуєте партнерство у дитячих стосунках.

Вкажіть інші можливі варіанти

5. Вкажіть, які форми співпраці з батьками Ви використовуєте:

- бесіди;
- консультації;
- наради;
- консиліуми;
- батьківські збори;
- семінари, конференції.

Яка форма роботи, на Вашу думку, є найбільш ефективною

6. Визначте найбільш дієві способи, методи, прийоми адаптації навчальних планів, методик до специфічних потреб дітей у класі (групі):

- максимальне унаочнення змісту матеріалу;
- уповільнення темпу навчання;
- максимальне використання предметної діяльності і досвіду дітей;
- використання різних видів інструкцій, попереднього планування дій;
- спрощення структури і зменшення обсягу знань під час пояснення нового матеріалу;
- багаторазове у різних варіантах повторення поданого навчального матеріалу на всіх етапах його вивчення;
- спільне виконання вчителем (вихователем) і учнем частин завдання.

7. Визначте власний рівень уміння використовувати ТЗН для корекції та компенсації порушень розвитку (звукопідсилювальну апаратуру, лупи, окуляри, ІКТ):

- а) низький;
- б) середній;
- в) високий.

8. Підкресліть основні умови реалізації індивідуального підходу до дітей з особливими освітніми потребами, які є найбільш дієвими в процесі навчання і виховання дітей:

- систематичне і всебічне вивчення учнів педагогом;

- врахування психологічних закономірностей розвитку особистості;
- володіння педагогічною технікою;
- урахування конкретної ситуації впливу;
- індивідуалізований підхід до оцінювання;
- реалізація корекційної спрямованості навчально-виховного процесу;
- використання можливостей виховного впливу колективу.

9. Які прийоми реалізації індивідуального підходу Ви використовуєте найчастіше:

- активізація всіх учнів класу (групи);
- індивідуалізація завдань;
- визначення відповідного рівня допомоги;
- орієнтація на різний темп роботи дітей та динаміку наростання втоми.

Ваш варіант

10. Підкресліть, які із зазначених завдань методичної роботи найкраще розв’язуються у Вашому закладі:

- вивчення педагогами державних та нормативних документів щодо інтегрованого (інклюзивного) навчання;
- ознайомлення із теоретичними і практичними досягненнями в галузі спеціальної освіти, спеціальної психології;

– надання педагогам інформації про результати наукових досліджень і передового педагогічного досвіду в галузі навчання і виховання дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку;

– ознайомлення із новими педагогічними технологіями;

– постійний аналіз корекційного навчально-виховного процесу з метою систематичності методичної роботи, визначення її змісту та постійного удосконалення;

– надання дієвої допомоги педагогам в удосконаленні їх професійної підготовки відповідно до фахового рівня;

– ознайомлення із застосуванням варіативних методів навчання, нетрадиційних методик корекційного впливу.

Ваш варіант

11. Вкажіть форми методичної роботи, які найчастіше використовуються у Вашому навчальному закладі щодо впровадження інклюзивного (інтегрованого) навчання:

– масові (семінари, семінари-практикуми, педагогічні читання, науково-практичні конференції);

– індивідуальні (консультації, стажування, наставництво, самоосвіта);

– групові (творчі групи, методичні об'єднання).

Які з них є найбільш дієвими на Вашу думку

12. Підкресліть принципи виховання дітей з особливими освітніми потребами, які є найбільш актуальними в умовах інклюзивного навчання:

- цілеспрямованість виховання;
- зв'язок виховання з життям;
- єдність свідомості та поведінки у вихованні;
- виховання в праці;
- виховання особистості в колективі;
- опора на позитивні можливості дитини;
- принцип системності, послідовності та наступності у вихованні дітей з особливими освітніми потребами;
- комплексний (командний) підхід у вихованні;
- індивідуальний підхід.

Реалізація якого принципу є найбільш проблематичною в умовах спеціального навчального закладу *i* *чому*

13. Визначте із зазначених переваг інклюзивної моделі навчання головну на Вашу думку:

- діти з особливими освітніми потребами будуть краще підготовлені до умов реального життя;
- діти з особливими освітніми потребами будуть мати більше можливостей брати участь у різних видах діяльності;

– діти з особливими освітніми потребами будуть краще сприйняті суспільством;

– інклюзивне середовище підвищує самооцінку та сприяє розвитку самостійності у дітей з особливими освітніми потребами.

Вкажіть власний варіант

14. Визначте роль асистента вчителя (вихователя) в процесі організації навчання і виховання дитини з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти:

– головна;

– другорядна;

– допоміжна (моделююча).

Ваш варіант відповіді

15. Визначте власний рівень (високий, середній, низький) сформованості професійних умінь щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами:

– діагностичні (вміння визначати вікові та індивідуальні особливості учнів, зону актуального та найближчого розвитку, рівень навчуваності, навчальних можливостей)

– прогностичні вміння (вміння моделювати систему навчальної та виховної роботи, індивідуальну

траєкторію розвитку дитини, проект уроку, заняття)
_____;

– конструктивні вміння (здатність конструювати структуру уроку (заняття) різних типів у різних класах (групах), добирати ефективні методи та прийоми роботи, використовувати сучасні педагогічні технології)_____;

– інформаційні вміння (вміння користуватися каталогами, картотеками, Інтернетом, добирати потрібний зміст освіти з підручників, ЗМІ, вміння організувати власний час, доцільно розподіляти час уроку або заняття, поєднувати різні види навчальних завдань)
_____;

– комунікативні вміння (вміння налагоджувати контакт з учнями, колегами, батьками, володіти прийомами педагогічної техніки)
_____;

– контрольні-оцінювальні вміння (вміння забезпечити контроль за роботою учнів, знати і вдало використовувати критерії та норми оцінювання навчальних досягнень, вміння вести документацію)
_____;

– стимулюючо-корекційні вміння (уміння помічати та схвалювати успіхи й досягнення вихованців, використовувати вербальну оцінку, засоби морального заохочення, аналізувати свої успіхи і недоліки, діяльність учнів)
_____.

16. Підкресліть одну з моделей командної діяльності, яка, на Вашу думку, є найбільш ефективною в умовах інклюзивного навчання:

– мультидисциплінарна модель: дитина і сім'я знаходяться у центрі уваги, однак фахівці не контактують один з одним, між членами команди немає взаємодії, дослідження і послуги ізольовані;

– інтердисциплінарна модель: увага концентрується на дитині і сім'ї, проте фахівці більш пов'язані один з одним;

– трансдисциплінарна модель: дитина і сім'я знаходяться в центрі уваги, між ними і фахівцями існує міцний взаємозв'язок.

Обґрунтуйте свій вибір
